יניב ואקי – "דיני ראיות"

ד"ר יניב ואקי, "דיני ראיות", ליאור-הוצאה לאור של ספרות משפטית, התש"ף, 2020, 2587 עמ'

השם הפשוט יחסית "דיני-ראיות" לספרו החדש של יניב ואקי, מעט מטעה. היה נכון יותר לקרוא לו 'האנציקלופדיה לדיני ראיות'. אין מדובר בספר אחד אלא בארבעה כרכים לא קטנים, המלאים בחומר על דיני הראיות בישראל ובכלל. החומר מסודר בעשרה שערים מקיפים הכוללים מבוא ועקרונות כלליים, קבילות ראיות, משקל ראיות, דרכי הוכחה, עדים, ראיות ועדויות, עדות שמועה וחריגיה, עדות יחידה, חסיונות ונטלי הוכחה. כל שער מתחלק כמובן לפרקים ולתתי פרקים. מדובר באינספור נושאים בדיני הראיות שכל אחד מהם די בו לספר בעצמו (אם לא כמה ספרים). את כולם ריכז המחבר בארבעה כרכים עבי כרס מתוך מטרה לתת לקורא, סטודנט או חוקר, מקור ראשוני אחד שבו יוכל למצוא תשובות לשאלותיו.

אחרי מבוא היסטורי קצר, הספר מתחיל בכמה שאלות יסוד בתחום. מהי תכלית דיני הראיות? בירור האמת? או שמא הגנה על החלש מפני טעויות? (בעיקר במשפט הפלילי), או אולי רק סדרי דין

שמטרתם ליעל את ההליך המשפטי? והאם תכליתם להגיע לצדק? או דווקא למראית פני הצדק? (ושני אלו אינם זהים בהכרח). המחבר מתמודד בהצלחה עם שאלות אלו ומציג את הרעיונות המגובשים והמקובלים כיום.

לאחר מכן הוא יורד לגופן של ראיות. בכל נושא ותת-נושא בו עוסק המחבר, הוא מציג בקצרה את המצב הקיים בישראל, ואת הדעות השונות אם ישנן. הוא איננו מהסס לבקר את המצוי אם נראה לו שיש לעשות כן, ואף מציע פתרונות משלו. פתרונותיו מבוססים לעתים על המצב בעולם, ולעתים פתרונות ייחודיים המתאימים יותר לישראל על פי דעתו.

כך למשל הוא עוסק בקבצים דיגיטליים המוגשים לבית המשפט. לדעת ואקי, יש לקבוע חזקה ראייתית בדבר אמיתות מידע דיגיטלי המוגש לבית המשפט. אין צורך במומחה שיעיד לגבי קובץ וקובץ. אך לטענתו, יש לתלות זאת בסוג הקובץ. הוא אף מוסיף כי לדעתו, פורמטים שונים הקיימים כיום כגון קובצי וורד, אקסל, וקבצי pdf, הם קבצים שראוי לתת להם חזקה ראייתית. זאת משום שאלו מוכרים כיום לרובנו ואפשר לראות בהם "ידיעה שיפוטית" (אחרי כמובן שמקורם יוברר כהלכה). בעניין זה נעיר כי דעתנו שונה. קשה לתלות חזקות לפי סוגי קבצים המשתנים תדיר ותכופות. חקיקה טובה איננה תלויית טכנולוגיה. הדגש צריך להיות על אמינות הקובץ ולא על סוגו, והעובדה שרוב השופטים/ות מכירים/ות אולי פורמט זה או אחר, איננה רלוונטית.

בעניין אחר הקשור לעדות בני משפחה, מציע ואקי להרחיב את ההגנה על התא המשפחתי, על פיה בני זוג והורים וילדים אינם כשרים להעיד זה נגד זה. כיום קיימת חריגה מכלל זה במקרה של אלימות, אך לדעתו של ואקי יש לאפשר חריגה רק במקרה של אלימות במשפחה ולא בכל אלימות שהיא. כאן דעתנו תומכת בדעתו, ושתי אלו הן דוגמאות קלות מאינספור ההצעות של ואקי לשינוי החקיקה.

ואקי מציין יותר מפעם אחת כי מן הראוי היה לחוקק חוק ראיות אחד, חדש ומגובש, שישקף את דרישות הצדק והתפיסות המקובלות של זמננו. גם על נושא זה ניתן להתווכח. הניסיון מלמד כי חוקים

'מקיפים' נכתבים אחרי שנים רבות של עבודה, ולעיתים עשרות שנים (לפחות בישראל). לא תמיד התוצאה מצדיקה את המאמץ, ולא בהכרח הם נותנים תשובה הולמת. לעתים, כבר כשהם נכתבים הם משקפים את העבר (ראו "חוק המחשבים"). לדעתנו עדיפה חקיקה מהירה וחלקית שאיננה מתיימרת לתקן עולם, ובלבד שהיא נעשית בזמן סביר. אבל אלו ואלו דברי מלומדים חיים, ובוודאי יש לדון בגישתו.

בשתי נקודות נמצא המחקר חסר. ראשית, המחבר לא התייחס כלל לשאלות של שימוש באינטליגנציה מלאכותית כראיות. צריכים אנו לזכור כי העולם נעשה מרושת ומקוון מיום ליום. אין לך כמעט חלל שאין בו מצלמה, ואין לך אדם שאין לו שבב צמוד אליו. כיום השבבים נמצאים בטלפונים ניידים אך בעתיד סביר להניח שרוב בני האדם יישאו בתוכם שבבים (לצרכים רפואיים, אך לא רק). מה יהיה דינם של שבבים אלו כראיה? הן למיקום בעליהם, והן כראיה אחרת? ישנן כיום תוכנות המסוגלות להשוות בין אנשים המופיעים בסרטונים לבין אנשים חיים. האם אפשר יהיה להשתמש בכך כראיה? אם תוכנה תקבע כי הסיכוי שפלוני מופיע בסרטון הוא 95%, האם בית המשפט צריך ויכול להשתמש בכך? אנו מצפים לשימוש במכוניות אוטונומיות תוך שנים ספורות. האם יהיה אפשר להשתמש ב-'קופסאות השחורות' של אותן מכוניות? ואיך? כל אלה הן שאלות של דיני ראיות שחלקן רלוונטיות כיום וחלקן תהיינה רלוונטיות בעתיד הקרוב ורצוי היה להתייחס אליהן יותר.

בשתי נקודות נמצא המחקר חסר. ראשית, המחבר לא התייחס כלל לשאלות של שימוש באינטליגנציה מלאכותית כראיות.

שנית, תחום דיני הראיות הוא אחד התחומים המפותחים במשפט העברי. אין כמעט סוגיה בספר שאין לגביה התייחסות מהותית וכתיבה משמעותית, אך כמעט אין לכך התייחסות בספר שלפנינו.

שנית, תחום דיני הראיות הוא אחד התחומים המפותחים במשפט העברי. אין כמעט סוגיה בספר שאין לגביה התייחסות מהותית וכתיבה משמעותית, אך כמעט אין לכך התייחסות בספר שלפנינו. ידועים דבריו של הרמב"ם בהתייחסותו לחזקת החפות בה אמר כי "**יותר טוב ויותר רצוי לפטור אלף חוטאים, מלהרוג נקי אחד ביום מן הימים**" ('ספר המצוות' - מצווה משלימה ר"צ, תרגום

הרב יוסף קאפח). לא מצאנו התייחסות לכך, אם כי הובאו דבריו של המלומד בלקסטון האומר זאת בלשון יפה פחות. גם מעט המקורות שהובאו הם מקורות משניים ולא תמיד מדויקים. אין אלא להצטער על כך.

ד"ר יניב ואקי הוא מנהל מחלקת עררים בפרקליטות המדינה. הוא חיבר ספרים ומאמרים רבים בתחום המשפט הפלילי, ערך את כתב העת "הפרקליט", ולימד בפקולטות שונות למשפטים. השילוב של תיאוריה ומעשה, ניכר בכתיבתו.

מומלץ לכל מי שמבקש ספר יסודי ומקיף בדיני ראיות, בעיקר לעקרונות המקובלים כיום בפסיקה הישראלית.